

Молодоженя О. Ю.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ЗАСОБИ МОВНОЇ ГРИ В МАГІЧНИХ РИТУАЛАХ

Здійснено загальний огляд вживання магічних прийомів у мовленні. Виокремлено дві форми магічних реалізацій – ворожіння і заклинання. Зазначено засоби мовної гри, що вживаються у вербальних магічних актах. Проілюстровано випадки вживання основних прийомів мовної гри в заклинаннях і магічних ритуалах.

Ключові слова: магічний ритуал, міжособистісний ритуал, метафора, псевдокомунікація.

Приведено общее исследование употребления магических приемов в речи. Выделены две формы магических реализаций – колдовство и заклинание. Указаны приемы языковой игры, используемые в вербальных магических действиях. Проиллюстрированы случаи употребления основных приемов языковой игры в заклинаниях и магических ритуалах.

Ключевые слова: магический ритуал, межличностный ритуал, метафора, псевдокоммуникация.

General study of magic means used in the discourse is made. Witchcraft and invocation are defined as the two forms of magic realizations. Means of the language play used within magic verbal actions are indicated. Main cases of language play means used in invocations and goetic rituals are illustrated.

Key words: goetic ritual, interpersonal rite, metaphor, pseudocommunication.

Початок XXI сторіччя – межовий час у соціальному та економіко-екологічному житті світової спільноти. Це час, що сприяв пробудженню забутих архетипів та інтуїтивному поверненню людини до первісно-міфологічного світосприйняття. Сучасна людина почала займатися активним пошуком шляхів виконання нових завдань, а також гонитвою за новими засобами розв'язання своїх старих наболілих і невирішених проблем. Певних успіхів у цьому вона досягає через звернення до магії.

Антрополог культури та культурознавець Зузанна Гренбецька стверджує, що «зацікавлення магією пов'язане із ситуацією суспільної кризи, з життєвими негараздами» [3, с. 15]. Велику схильність до магії та містицизму має іспаномовне суспільство, що всотало культуру двох континентів, а відтак, йому дісталася багатюща культово-релігійна спадщина католицької церкви та американських індіанців. Іспаномовне населення, як жодне інше, відчуває повсякденне єднання зі всесвітом та вічністю. Значна частина таких переживань, як і спосіб життя цього суспільства, пов'язані з його релігійністю. Справді, іспаномовні «не роблять майже нічого такого, де б не простежувалася присутність релігії» [5, с. 27]. Їхня поведінка тяжіє до ритуальності, а відтак – і до магії.

Звернення людини до магії може бути несвідомим або свідомим. У першому випадку йдеться про дотримання найвідоміших звичаїв, усталених народних традицій, про зважання на забобони або здійснення встановлених релігією і/або суспільством ритуалів. Так, людина виконує певні дії, проте не задумується над їхнім змістом, не прагне їх розшифрувати чи досягнути їхню символічність. Свідоме звернення до магії – це ворожіння або ж чаклунство. Під ворожінням ми маємо на увазі угадування майбутньої долі, під чаклунством – спробу магічного впливу на стан речей за допомогою магічних ритуалів.

Зазначені форми магічних дій передбачають промовляння заклинань, і саме таким чином магія реалізується в мовленні. Іншим варіантом спостереження за магією в мовленні є вербальне оформлення ворожіння або ж чаклунства, тобто його опис як рецептури, як практичного скерування в антропологічному чи культурологічному дослідженні, у літературному творі, у посібнику чаклуна, у блогах або чатах Інтернету, де має місце обмін магічним знанням і досвідом, тощо. Саме на такому матеріалі можливе вербальне дослідження магії. Мовленнєве оформлення замовлянь, заклинань і чаклунства, розміщених на іспаномовних сторінках мережі, і буде предметом нашої розвідки.

Актуальність цього дослідження зумовлена відсутністю наукових розробок, які б відображали картину вживання зображальних засобів мови в ритуалах. Подібні розвідки охоплюють, головним чином, ритуали, описані у творах художньої літератури. Заклинання, замовляння, ворожіння або ритуали чаклунства знаходяться осторонь філологічних досліджень (і літературознавчих, і лінгвістичних), оскільки вони не є ні літературним жанром, ні комунікативним актом. Сучасна магія, з одного боку, вважається окультним знанням, з іншого – арсеналом беззмістовної мовленнєвої діяльності, яка не вартує зусиль лінгвістичної науки. До зазначеного вище додамо, що фокус існуючих дотичних до цієї теми досліджень спрямовувався не на магічні елементи, а на стилістику літературного тексту загалом, а тому він зачіпає магію лише епізодично. **Об'єктом** нашого дослідження є засоби мовної гри, зафіксовані в мовленні магічних ритуалів.

Вчені-культурологи вважають магію «проблематичним поняттям, багаторазово на різні способи означуванням» [3, с. 15]. Так, кожен учений для своєї роботи я використовує «оперативні дефініції» [там само], тобто такі, що відповідають парадигмі його досліджень. Ми вважатимемо, що **магія** – це «намагання вплинути на природний перебіг подій символічними діями: обрядами й ритуалами» [2]. Таке визначення, по-перше, виокремлює форми магічного впливу, по-друге, розкриває механізм магії.

Помічною в цьому сенсі для нас є теорія «**магічного мислення**» англійського антрополога Дж. Дж. Фрезера, що ґрунтується на двох принципах: 1) принцип подібності стверджує, що подібне породжує подібне, або наслідок має відбиток своєї причини; 2) принцип контакту полягає в тому, що речі, які колись взаємодіяли, продовжують перебувати у зв'язку, незалежно від часу, що минув, та відстані, що їх розділяє [там само]. Найяскравіше це відображає техніка вуду, присутня чи не в кожній культурі. Так, чаклун виконує дії, що певним чином повинні вплинути (можливо, певним чином повторитися) з суб'єктом чаклування: наприклад, чаклун проколє в певному

місці ляльку, і людина, яку відображає ця лялька, повинна відчувати біль у зазначеній чаклуном частині тіла. Аби гарантувати зв'язок людини з лялькою, чаклун одягає на останню річ, що належала цій людині (другий принцип).

Ритуал – це своєрідна форма спілкування зі всесвітом. Здійснюючи дослідження мовленнєвого оформлення магічних ритуалів, його слід співставити з такою мовознавчою категорією, як міжособистісні ритуали комунікації. Міжособистісні ритуали (в комунікації) – стереотипові моделі мовленнєвої поведінки, обмін прийнятими в суспільстві повідомленнями і пара лінгвістичними засобами, доречними у даній ситуації, які виконують функції стабілізації стосунків, соціального контролю, передавання досвіду [1, с. 336]. На відміну від міжособистісних, магічні ритуали виконують стабілізаційну функцію (ефект плацебо), а також функцію контролю (або ж створюють таку ілюзію). Магічні ритуали передбачають односторонній зв'язок із всесвітом, проте він стає взаємним у контексті гри, коли людина вірить, що одержить відповідь на своє прохання.

Найпоширенішими формами чаклунства, які можна знайти в мережі, є приворот (з його допомогою прагнуть прикликати прихильність коханої людини), чаклунства і заговори на успіх, на багатство і на здоров'я, а також виготовлення талісманів.

Серед засобів мовної гри, що застосовуються в магії, ми зауважили метафору, метонімію, повтор, синтаксичний паралелізм, а також псевдокомунікацію, що має форму риторичного звертання.

Магічна метафора має інструментальну форму: вона полягає в перенесенні «успішності» одного процесу на інший. Так, маємо описи подібних чаклунств:

«Para atraer la suerte solamente te tienes que ponerte la ropa al revés» [7]. – «Щоб наблизити до себе фортуна, тобі потрібно лише вдягти одяг навиворіт» [для тих, кому не щастить].

«Así como estas semillas crecen y dan sus frutos, así lo hará mi éxito profesional» [там само]. – «Як ці насінини проростають і дають плоди, так само станеться з моїм успіхом на роботі».

Метонімія простежується в виборі талісманів, у заміні покровителя його символом (Меркурій – бог торгівлі): «... también incluir un termómetro, ya que el mercurio favorecerá nuestros esfuerzos» [7]. – «...також взяти з собою [в ділову подорож] термометр, оскільки ртуть сприятиме успіху наших зусиль».

Повтор у магії відображає кількість знарядь ворожіння або кількість разів, яку промовляють заклинання. Повтори пов'язуються з «магічними» числами 2, 7 і 10, проте найчастіше повторюються кратні 3: 3, 9, 12 і 21.

І в ритуалі загалом, і в заклинанні зокрема повтор вважається потужним засобом підсилення енергетики; він «закріплює» магічний ефект:

«Así era, así es y así será». – «Так було, так є і так буде» [6].

Так само має працювати синтаксичний паралелізм:

«Concédeme mi deseo. Cumple mi sueño» [7]. –

«Даруй мені моє бажання. Здійсни мені мою мрію».

Повтор і синтаксичний паралелізм здатні створювати ритм, який є невід'ємною складовою деяких заклинань:

«... por esta hoja de tomillo el lunes me desearás,

por esta hoja de jazmín el martes me desearás...» [6] –

«... із цим листком чебрецю ти мене зажадаєш у понеділок,

із цим листком чебрецю ти мене зажадаєш у вівторок...»

Поширеним у заклинаннях є риторичне звертання, тобто «звертання до відсутньої чи мертвої людини, або ж до неживого об'єкта» [4, с. 175]:

«Amable señora luna, madre del amor y la luz, concédeme mi deseo» [там само]. – «Ласкавий місяцю, батьку любові й світла, здійсни моє бажання».

«Árbol, amo del silencio y la rascencia...» [там само]. – «О дерево, господарю тиші та спокою...»

Ми ознайомилися з небагатьма зразками чаклунства. Значення засобів мовної гри для магії важко перебільшити, і всі вони є відображенням віри у вплив через взаємодію. Проте навіть позбавлені цих засобів заклинання вважаються магічними: мовлення як таке в чаклунстві також важить – кожне слово може бути здатним до матеріалізації.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
2. Вечірко Р. Первісна магія / Роман Вечірко // Українська та зарубіжна культура. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/content/view/148/46/1/10/>
3. Гренбецька З. «Магія – це така собі третя система» / Лузаня Гренбецька // Український журнал. – 7/2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrzurnal.eu/ukr.archive.html/17/>
4. Москвин В. П. Выразительные средства современной русской речи: терминологический словарь-справочник / Владимир Павлович Москвин. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 248 с.
5. Copeland J. G.: J. G. copeland. Civilización y cultura / John G. copeland. – New York : Holt, Rinehart and Winston, 1981. – 206 p.
6. Hechizos de amor. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.losarcanos.com>.
7. Hechizos de suerte. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hechizos.info/hechizosdesuerte>.